

обов'язковою умовою визнання будь-якої галузі наукою, розглядати його як певну перепустку на вхід в приміщення з підписом «Наука» (є особливий метод – зайдеш, ні – не пустять), на наш погляд, означає не помічати тих великих зрушень, які відбулися в природознавстві ХХ ст. Наявність строгого певного методу як критерію виділення самостійної науки зрозуміло для ХІХ ст.» [9, с. 119-120]. Отже, наука це: по-перше, особлива сукупність знань; по-друге, особливий вид діяльності; по-третє, особлива галузь громадської праці.

Предмет народних природничих знань про об'єкт представляє собою піраміду в основі якої є знання про реальні об'єкти, сторони піраміди – абстрактні об'єкти і вершина піраміди з нульовим значенням – зародкові праїдеалізовані об'єкти.

Джерела знань про проблеми відсутні всередині народних знань, а знаходяться в повсякденній практиці.

Кожна народна природнича галузь виробляє і використовує методи емпіричного та емпірично-теоретичного рівнів.

Теоретичне пізнання в повній мірі не властиве народним природничим знанням, воно здійснюється за рахунок специфічних методів.

Література:

- 1 Вейле К. Химическая технология первобытных народов / К.Вейле.– Х.: Государственное издательство Украины, 1924.– 127 с.
- 2 Вейла К. Механическая технология первобытных народов: (к истории орудий труда) / Карл Вейла; [пер. с 12 нем. изд. под ред. Е. Кавальери].– М.-Л.: Земля и фабрика, 1925.– 104 с.
- 3 Громов М.Н. Систематизация эмпирических знаний в Древней Руси / М.Н. Громов // Естественнонаучные представления Древней Руси: сборник статей.– М.: Наука, 1978.– 176 с.
- 4 Илларионов С.В. Методология естественных наук / С.В. Илларионов // Новая философская энциклопедия в четырех томах.– М.: Мысль, 2001.– Т.2.– 693 с. – С.557-560.
- 5 Клигеръ Витольдъ Животное въ античномъ и современномъ суевѣрыи / Клигеръ Витольдъ.–К.: Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира Акц. О-ва печ. и издат. дѣла Н.Т. Корчакъ-Новицкаго, Мерингов. ул., №6 – 1911.–348 с.
- 6 Куйбіда В.В. Народна зоологія : [навч. посібник для студ. пед. факультету] / В.В. Куйбіда.– К.: ІСДОУ, 1994 – 120 с.
- 7 Леви-Брюль Л. Первобытное мышление / Л. Леви-Брюль; [пер. с франц. под ред. проф. В.К.Никольского и А.В.Кисина].– М.: Атеист, 1930 – 327 с.
- 8 Попович М. Нарис історії України / Мирослав Попович.– К.: АртЕк, 1998 – 728 с.
- 9 Сычева Л.С. Современные процессы формирования наук : опыт эмпирического исследования / Л.С. Сычева – Новосибирск: Наука. Сибирское отделение. 1984.– 160 с.
- 10 Швырев В.С. Методология / В.С. Швырев // Новая философская энциклопедия: в 4-х т.– М.: Мысль, 2001.– Т. 2.– С. 553-554.

Валентин Лазуренко
(Черкаси)

ДИНАМІКА ЗМІН ТЕХНІЧНОГО ОСНАЦЕННЯ ЗАМОЖНИМ СЕЛЯНСТВОМ УКРАЇНИ В РОКИ НЕПУ

Важливе місце у забезпеченні належного функціонування індивідуального селянського господарства в добу нової економічної політики (непу) займало їх достатнє забезпечення сільськогосподарським реманентом та сільськогосподарськими машинами, які вже на початку ХХ ст. набули достатньо широке поширення в сільському господарстві України. Їх відсутність, так само як і відсутність власної тяглової сили, означало для селянина неможливість відновлення, а потім і подальшого розвитку та інтенсифікації виробництва. Слід, однак підкреслити, що в умовах непу не всі соціальні групи села в рівній мірі виступали покупцями сільгосптехніки та реманенту. Серед усіх груп селянства найбільш активно набувало сільгоспреманент заможне селянство.

Метою статті є розгляд особливостей придбання заможним селянством України високопродуктивної сільгосптехніки та реманенту в період непу.

Окремі аспекти порушеної нами проблеми досліджувались у свій час М. Гуревичем, В. Калініченком, А. Морозовим [1], проте ми спробуємо поглянути на неї з іншої точки зору.

Як показує статистика, у І пол. 20-х рр. ХХ ст. найінтенсивніше обзаводилися ґрунтообробним реманентом – плугами, букарами, боронами – середньопосівні площі селян, це було певним чином до того ж тимчасовим винятком, на що були певні причини [91, 183]. Вказані знаряддя набували ті селяни, які отримавши землю під час революційних аграрних перетворень енергійно взялися за господарювання, намагаючись будь-що зміцнити свої господарства. Що стосується ж багатопосівних груп, то вони значно повільніше набували ґрунтообробний реманент, маючи певну нересторогу до подальших умов господарювання. Однак зі зміцненням позитивних економічних тенденцій, які приніс неп, заможне селянство впевнилося у нових можливостях, активно включилося у процес підвищення рівня інвентарної забезпеченості своїх господарств. В середині 20-х рр. саме заможні господарства із засобами понад 9 дес. найбільш активно набували сільськогосподарський реманент, особливо складні сільгоспмашини [240, 176]. Саме заможне селянство, яке досягло високого рівня традиційної агрокультури, на відміну від колективних господарств та індивідуальних економічно слабших груп селянства, великого значення надавало впровадженню досягнень агрономічної науки та застосування високопродуктивної техніки, маючи достатні можливості вкладати у реманент кошти, отримані від продажу товарних лишків, і саме таким чином за рахунок інтенсифікації землекористування дбаючи про подальше зростання продуктивності та прибутковості своїх господарств.

Заможні групи господарств, у порівнянні з іншими, більше реманенту купляли за власну готівку [83, 57]. Якщо пересічно по Україні лише третина техніки продавалася за готівку – 27,9%, то частка заможних та багатих господарств в цьому виді продажу становила відповідно 39,6 та 46%, оскільки суттєво зменшувала навантаження на кредитні ресурси, вивільняючи їх для незаможників [126, 95]. Заможне селянство майже половину сільгоспмашин купувало за готівку, що було дуже вигідно державі.

Оскільки партійно-радянське керівництво УСРР не полишало спроб використати заможне селянство у власних цілях, одним із найважливіших напрямків діяльності розгалуженого державного апарату була політика активного викачування грошових накопичень із заможної частини українського села. Яскравим прикладом цієї політики стала постановою Української Економічної Ради від 20 лютого 1925 р., яка стосувалась дозволу на продаж індивідуальним селянським господарствам 10% сільськогосподарських тракторів, що ввозились із-за кордону. Прийнята постанова викликала певне невдоволення серед більшовицько налаштованих верств суспільства. Це мотивувалося тим, що виконання даного рішення призвело б до подальшого збільшення економічної та політичної ваги заможного селянства в житті як села, так і держави в цілому. В зв'язку з цим рішенням ЦК КП(б)У при Наркомземі УСРР за участю РСІ була створена спеціальна комісія, на яку покладались обов'язки перевірки та встановлення доцільності введення в дію даного дозволу. Рішення комісії, до складу якої входили досвідчені економісти-аграрники, зокрема М. Вольф, М. Качинський, стосовно вищезгаданої постанови УЕР було схвальним як із соціально-економічної, так і з політичної точки зору. У її висновках прямо зазначалось, що "Заборона продажу тракторів окремим селянам машинно-торгуючими організаціями призвела б тільки до перепродажу їм тракторів низовими кооперативними організаціями (що вже мало місце) і боротьба з ним майже не можлива" [126, 91].

Дозволяючи купівлю сільськогосподарських тракторів заможному селянству за готівковий розрахунок, радянська влада вбачала в цьому реальну можливість "...вилучення заощаджень заможної частини селянства і направлення цих заощаджень на заходи, які сприяють загальному підйому виробничих сил сільського господарства, а не на торгівку чи лихварство. Продаж тракторів за готівковий розрахунок із авансуванням торгуючих організацій зі сторони індивідуальних покупців, по-перше, дасть змогу всі засоби держави вкласти в кооперативного споживача і, по-друге, дозволить розширити число ввезень машин без нових затрат із сторони держави" [126, 93].

Так, за статистичними даними ЦСУ України в 1926/27 р. заможні групи селянства виразно лідирували серед соціальних верств селянства секторі продажу сільськогосподарських машин і технічно удосконалених знарядь праці [126, 96]. Особливо це помітно на прикладі молотарок. Так, за кількістю молотарок заможне селянство у 1927/28 р. придбало 7,3%, становило 11,8% загальної вартості проданих молотарок [240, 186]. Так, заможні групи села у 1926/27 р. придбали 44,8% проданих машин, при тому, що їх загальна складала 55,5% загальної вартості продажу [126, 96]. У річному звіті Київського Сільськогосподарського управління за 1926/27 операційний рік ця ситуація коментувалась наступним чином: "Сталося так, що найважливіші та дорожчі машини опиняються в руках заможної верстви, яка всі свої заощадження, що раніше кидала в землю, тепер пускає у складні машини" [240, 8].

Аналіз наведених у нашому розпорядженні матеріалів свідчить, що у бідняцьких господарствах переважала купівля простих знарядь для обробки ґрунту. В складі їх реманенту вони сягали 85,7%, в той час як заможні господарства купували більш широкі асортимент техніки та знарядь. Так, у господарствах з посівами понад 9 дес. частка придбаних простих землеобробних знарядь (переважно плуги, борони) складала від 27,4 до 34,1 %.

Саме заможна верства села активно насичувала сільську місцевість дорогими, але і високопродуктивними сільгоспмашинами, такими, наприклад, як молотарки, яких воно у відсотковому відношенні придбало 38,7 відсотків. За загальною вартістю проданих машин саме заможне селянство купувало 48,9% сільськогосподарських машин (для порівняння: незаможні – 7,5%; бідняки – 1,5%; колективи – 11,7%; середняки – 30,4%). Лідирували заможні господарства і за кількістю куплених машин – 43,4 % (для порівняння: незаможні – 11,2%; бідняцькі – 2,9%; колгоспи – 2,9%; середняки – 39,6%) [126, 96].

К контексті піднятої нами проблеми слід зазначити, що заможним господарствам було вкрай важко придбати необхідні машини на умовах довгострокового кредиту. Але навіть за таких несправедливих умов заможне селянство лідирувало серед покуців складної сільськогосподарської техніки. Натомість партійно-радянське керівництво не хотіло допустити зосередження сільськогосподарського реманенту в руках "куркульства", хоч у той же час потреби відновлення економіки вимагала критично бюджет грошових надходжень, які можна було отримати, продаючи техніку заможному селянству. Адже саме ця соціальна група села мала можливість купляти засоби виробництва за готівку.

Проте у справі машинопостачання селянства все більш виразно проступали ідеологічні риси, що яскраво демонстрували ситуація із суперпільговими умовами забезпечення реманентом колективних господарств. Колгоспи, незважаючи на незначну загальну частку посівних площ, переважно споживчий характер їх господарювання, були поставлені у найбільш вигідні умови. Саме на них була спрямована система пільг, можливість отримання довготривалих кредитів на придбання складної техніки.

Та все ж, незважаючи на існуючі прорахунки у вирішенні проблеми постачання селу сільгосптехніки, вже з середини 1920-х рр. машинопостачання селу перевищило довосний рівень і характеризувалося подальшою стійкою тенденцією до зростання. Заможні господарства концентрували у своїх руках найбільшу кількість реманенту, у тому числі складних, високовартісних, а також високопродуктивних машин, які використовувались ними максимально продуктивно.

Література:

1. Гуревич М. Вопросы современного крестьянского хозяйства Украины. – Х.: ЦСУ, 1927. – 191 с.; Калініченко В. Селянське господарство України в період непу. Історико-економічне дослідження. – Х.: Основа, 1997. – 400 с.; Морозов А. Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу. – Черкаси, 1993. – 274 с.
2. Калініченко В.В. Селянське господарство України в доколгоспний період (1921 – 1929). – Х., 1991. – 129 с.
3. Україна. Статистичний щорічник на 1929 р. – Х., 1929. – 399 с.
4. Звіт "Сільський господар" за 1927/1928 р. – 286 с.
5. Лазуренко В.М. Заможне селянство України в умовах Непу. – Черкаси, 2003. – 201 с.
6. Селянський кредит. – 1926. – Ч. 5.

Андрій Лисенко
(Переяслав-Хмельницький)

ПРОТИСТОЯННЯ П.К. МИРОНОВА З Л. ТРОЦЬКИМ У 1919 Р.

Проблема відносин Голови Реввійськради Радянської Росії Л. Троцького з верхівкою командування Червоної Армії залишається проблемою спеціальних досліджень навіть через багато десятиліть після Громадянської війни. Значна кількість істориків намагалися зрозуміти та пояснити причини трагічних сторінок у житті багатьох червоних командирів, серед яких були Боженко, Чапаєв, Думенко та інші. Серед них ми можемо назвати Н. Кірмея, В. Шамбарова та ін. [3; 10].

В своїй газеті "В пути" від 16 вересня 1919 р. Л. Троцький опублікував статтю "Урок Мироновіччини": у ній автор із гордістю повідомляє про ліквідацію спроби П. Миронова вчинити контрреволюційний заколот. Голова Реввійськради стверджує, що зрада відбулася без жодного опору з боку прибічників П. Миронова, пояснюючи це тим, що більшість із них не розуміли до чого закликав Миронов. Із цього автор статті доходив до висновку про недостатню соціальну диференціацію серед донського козацтва – найбідніші його верстви легко дають себе обдурити різним авантюристам, які висувують загально-козацькі гасла. Голова Реввійськради звертає увагу читачів на нестійкість середнього прошарку донського козацтва у період 1918-1919 рр. і пояснює це тим, що козацтво середнього достатку, зазвичай, приєднується до того, хто на той чи інший момент виглядає сильнішим. На думку Л. Троцького П. Миронов втілює у собі цю нестійкість та політичну невизаженість і звинувачує одного із своїх союзників на Доні саме у такій нестійкості та у тому, що той намагався захопити владу спочатку з допомогою більшовиків, а потім, з допомогою Денікіна [1].

Хоча саме відношення до П. Миронова очільників "білого" руху на Дону може свідчити про зворотнє: наказ генерала І. Краснова закликав козаків повісити Миронова без суду та слідства, а за голову "червоного" командира пропонувався 400 тисяч рублів золотом (фантастична сума для того часу) [6, с. 78].

Але і з більшовицьким керівництвом П. Миронов не міг знайти спільної мови, особливо після прийняття 19 лютого 1919 р. декрету про соціалізацію землі, у якому метою подальшої політики пропонувалася розвиток колективних форм власності на землі за рахунок індивідуальних ділянок.

28 лютого 1919 р. наказом РВС Республіки за підписом Л. Троцького П. Миронов був звільнений з посади командувача ударним угрупуванням військ із 16 та 23 дивізій 9-ї армії та відсланий у м. Серпухов до Штабу Головного командування для отримання більш відповідальної посади. Дивним для сучасників було відкликання популярного на Дону командира на бездіяльність у той час, Західний фронт та призначення його на посаду помічника командувача Білорусько-литовською армією. Але причина лежала на поверхні: Л. Троцький уже відрепортував у Москву про леремолу на Дону та про зміцнення там Радянської влади. Почалися масові розстріли тих, хто повіривши обіцянкам П. Миронова, його зверненням у листівках, склав зброю перед червоними військами. У першу чергу конфісковувалися саме козацькі землі, на які розселялися селяни, яких масово привозили з Центральної Росії, стали заборонятися козацькі ярмарки, вилучалися із вжитку самі слова "козак" та "станція", відповідно до декрету Раднаркомів згадуваного нами вище. Таким чином, Л. Троцький нейтралізував відомого на Дону керівника який не приховував свого негативного відношення до розвитку ситуації на його батьківщині. За свідченнями очевидців П. Миронов не приховував свого відношення до Голови Реввійськради республіки, звинувачуючи того у не забезпеченні поповненнями, називаючи антикомуністом і базарним махінаторм [8, с. 744-761].

Саме тому, в лютому 1919 р. він звернувся до більшовицької верхівки Червоної армії з доповіддю, де виступив категорично проти тотального розкозачування, натомість запропонувавши віддати на розсуд місцевого населення вибір подальшого шляху свого існування. Його позицію відкрито підтримали такі авторитетні керівники того часу як І. Вацетіс та С. Аралов, щиро